

להתזדנע

ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

עבודה זרה דף י

שטר שזמנו נראה מאוחר

בעבודה זרה דף י'. ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שית שנין יתירתא, סבור רבנן קמיה דרב נחמן למימר האי שטר מאוחר הוא, ניעכביה עד דמטיא זמניה, ולא טריף. אמר רב נחמן האי ספרא דוקנא כתיביה, והנך שית שנין דמלכו בעילם דאנן לא חשבינן להו, הוא קחשיב ליה, ובזמניה כתיביה, דתניא רבי יוסי אומר שש שנים מלכו בעילם ואחר כך פשטה מלכותן בכל העולם כולו. מתקיף לה רב אחא בר יעקב, ממאי דלמלכות יונים מנינן, דלמא ליציאת מצרים מנינן, ושבקיה לאלפא קמא ונקטיה אלפא בתרא, והאי מאוחר הוא. אמר רב נחמן בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד. הוא סבר דחויי קא מדחי ליה, נפק דק ואשכח, דתניא בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד וכו'.

- א -

שטר שזמנו נראה מאוחר אם גובים מן הלקוחות לפני הזמן הכתוב בשטר

אין לתלות על ויתור המלוה שלא לגבות מן הלקוחות מיד אחר זמן ההלוואה, ומוטב לתלות בטעות של הסופר

- גמרא, חכמת שלמה -

והנה בחכמת שלמה בחו"מ ס' מ"ג סעיף ב' מתקשה במה שהקשו בגמ' דניחוש שמא כתב הסופר את הזמן לפי שנות יציאת מצרים ולכן נאמר שהוא שטר מאוחר, שהרי כבר אמר רב נחמן דכיון שאין דרך בני אדם לוותר על זכות גביה מן הלקוחות יותר מסתבר לתלות שהסופר נתכוין לתחילת מלכות יון ואין כאן שום איחור, והאיך חזרו והקשו דאולי כתב הסופר הזמן לשנות יציאת מצרים כדי לומר שהוא שטר מאוחר שהמלוה וויתר על זכותו, והוצרכו לתרץ דזה משום שבגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד, הרי כבר אמר רב נחמן שאין לתלות על ויתור של המלוה מפני שאין דרך בני אדם לוותר על זה.

וכתב דמה שיש לקבוע שהאיחור שבשטר אינו מצד ויתור המלוה מפני שאין דרך בני אדם לוותר על זה, אמור דוקא אם הנידון הוא מה היה כוונתו של הסופר, והיינו דלפי ההנחה שכותבים הזמן למלכות יון אלא שאנו מסופקים אם כוונת הסופר היה לזמן שנתפשטה מלכותם בכל העולם, ואז יהא שטר מאוחר מצד ויתור של המלוה, או שכונתו היה לפי תחילת מלכות יון ואין בשטר שום איחור כלל, על זה יש להכריע דכיון שאין דרך בני אדם לוותר על זכות גבייתו מן הלקוחות, מסתבר שכונת הסופר היה על תחילת מלכות יון, כי בזה אין שום איחור בשטר.

אבל אם הנידון הוא על עיקר מנהג המקום אם כותבים את הזמן לפי מלכות יון או שכותבים לפי יציאת מצרים, שהנידון בזה אינו מה היה כוונת הסופר, אלא האיך הוא המנהג במקום לכתוב את הזמן, על נידון זה לא יועיל הסברא שאין אדם מוותר על זכות גביית קרקעות להכריע על המקום שכותבים לפי מלכות יון ולא לפי יציאת מצרים, כיון שזה ספק כללי על המקום האין כותבים את הזמן ואין הספק בכוונת הסופר, ולכן אפילו אחרי שאמר רב נחמן שתולין שכונת הסופר היה לתחילת מלכות יון מפני שאין דרך בני אדם לוותר על זכות גביית קרקעות, עדיין הקשו דאולי כותבים לזמן יציאת מצרים ועדיין הוא שטר מאוחר. והוצרכו לומר דבגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד. [ובהמשך דבריו מיישב הקושיא בדרך נוסף].

בשטר שזמנו מאוחר אם מונעים את המלוה מלתבוע חובו מן הלוח עד הזמן הכתוב בשטר

- בית יוסף, ש"ך, נודע ביהודה -

ב. והנה במה שדנו החכמים לפני רב נחמן לומר שהוא שטר מאוחר, יש לדון אם זה אמור אפילו לגבי זמן גביית החוב מן הלוח עצמו, שלא יוכל המלוה לתבוע את החוב מן הלוח עד אחר שש שנים, או דזה אמור דוקא

א. כפי האמור נשאל רב נחמן על שטר שזמנו שהיה כתוב בו היה מאוחר בשש שנים מזמן ההלוואה לפי הזמן שהיו רגילין לכתוב, ודנו חכמים לפני רב נחמן לתלות סיבת האיחור במחילת המלוה, כלומר שבכוונה נכתב בו זמן מאוחר בשש שנים מיום שהלוה לו, מפני שהמלוה ויתר מזכותו שלא לגבות מן הלקוחות שיקנו קרקעות של לוח במשך שש שנים אלו.

אמנם רב נחמן דחה דבריהם ואמר דמה שזמנו של השטר הוא מאוחר בשש שנים, אינו מפני שהיה כאן מחילה מצד המלוה שלא לגבות מן הלקוחות שקנו עד אחר שש שנים, כי אין דרך בני אדם למחול שעבוד שיש לו אצל חבירו, כי אדם חושש שמא ימכור הלוח במשך שנים אלו כל נכסיו ולא יהיה לו שום קרקע לגבות בה חובו. ולכן אמר רב נחמן דבאמת אין שום איחור בשטר, אלא פשר הדבר הוא, כי הזמן שהיו רגילין לכתוב למלכות יון אפשר למנותו לתחילת מלכותם כשמלכו רק בעילם, ואפשר למנותו לתקופה שפשטה מלכותם בכל העולם, ואנו נוהגים לכתוב לפי הזמן שפשטה מלכותם בכל העולם, אבל סופר זה כתב הזמן לפי תחילת מלכותם, ומזה נהווה איחור בזמן הכתוב בשטר ונראה כאילו איחר זמן ההלוואה בשש שנים, אבל באמת אין איחור זמן בשטר זה, כי באמת נתכוין הסופר לאותו הזמן שהלוה לו.

ושוב הקשו בגמרא דאכתי נאמר שהזמן הכתוב בשטר אינו כלל למלכות יון, אלא שזמן של יציאת מצרים, ויוצדק החשבון על פי מה שנאמר שהושמט תיבת 'אלף', ואם כן עדיין נאמר שאיחור הזמן הוא מפני שהמלוה ויתר שלא יגבה מן הלקוחות עד שש שנים מזמן ההלוואה. ותיצו, דבגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד.

ומבואר מזה דאע"ג דהכלל בדיני ממונות הוא שאין להוציא ממון מספק, ואם כן היה מקום לומר דכיון שלפי ראות עינינו יש איחור בזמן השטר יש לחוש אולי ויתר המלוה שלא לגבות מן הלקוחות עד שש שנים, ומספק אין להוציא מיד הלקוחות שלקחו לפני שש שנים, עם כל זה מוציאין הקרקע מיד הלקוחות שקנו מיד אחרי ההלוואה, ואין תולין שהמלוה ויתר על זכותו לגבות מן הלקוחות שקנו מיד אחרי ההלוואה, כי אין דרך בני אדם למחול שעבוד שיש לו אצל חבירו, לכן תולין יותר שהסופר נתכוין לתחילת מלכות יון, ונמצא שאין כאן שום איחור בשטר.

מלקוחות. וכן מפורש ברש"י (ד"ה מאוחר וד"ה ועד) דהנידון הוא שהמלוה עשה טובה עמו ומחל לו שיעבוד קרקעות של שש שנים, אבל לפרוע מן הלוה לא מציינו בשום מקום לומר שע"י איחור זמן השטר יחשב שמחל לו שלא יוכל לתבוע.

והוא מבאר הסברא לחלק בין טריפת לקוחות שקנו במשך שש השנים ובין תביעת המלוה מן הלוה עצמו, כי כל עיקר זכות גביית חוב מן הלקוחות אמור דוקא במלוה בשטר ולא במלוה בעל פה, והיינו, שעל ידי כתיבת שטר הלוה זוכה המלוה זכות גביה מן הלקוחות, ולכן אם נכתב בשטר זמן מאוחר, הרי זה כאילו הותנה ביניהם דמה שהשטר מהווה למלוה זכות גביה מן הלקוחות, לא יאה אלא מן הלקוחות שיקנו מאוחר הזמן הכתוב בשטר, ולכן לא זכה המלוה זכות גביה מן הלקוחות שקנו עד שש שנים.

אבל מה שהמלוה תובע מן הלוה שיפרע לו את ההלוואה שהלוה לו, אינו תלוי בכתיבת השטר, כי גם בלא כתיבת שטר חייב הלוה לפרוע מה שלוה ממנו, ולכן לגבי זמן התביעה שהמלוה תובע את הלוה, אפילו אם בשטר כתוב זמן מאוחר אין זה מגרע בזכות תביעה שיש להמלוה לתבוע את הלוה, כיון שזכות זה אינו תלוי כלל בכתיבת השטר, ולכן אין איחור הזמן שבשטר מגרע שלא יוכל לתבוע עד הזמן הכתוב בשטר. וכתב דבזה מתיישב מה שהקשה הש"ך על הב"י מדוע הביא כן בשם ספר התרומות ולא כתב שכן הוא בגמרא, כי בדברי הגמ' יש לומר דמירי דוקא לגבי גביה מן הלקוחות. [אמנם יעויין שם בדבריו שמאריך עוד בזה, ואין עוד מקום להתרחק].

- ב -

הושמט בשטר 'לבריאית העולם' או הושמט מספר ה'אלפים'

מאות ושמונים וארבע וכתב רק 'ארבע' בלבד, אם השטר כשר, וכתב דדעתו נוטה להכשיר. ומובא בש"ך שם סק"ד.

אמנם בבני שמואל שם מפקפק על דברי הב"י, וכתב דמה שמוכח בגמ' דאם דילג על האלפים השטר כשר, זה מפני שמנין אלפים שכשגומרים אותו חוזרים לראש להתחיל עוד אלף נוסף, ובזה יש סופרים שמדלגין אותו, וכן במספר המאות שבגמר מאה א' חוזרים להתחיל מאה שניה, יש שמדלגין אותו. אבל במספר פ"ד אין דרך לדלג מספר פ' דכיון שבגמר מספר ע' מתקדם ל'פ' ובגמר ה'פה' מתקדם ל'צ', ואינו חוזר אל המספר הראשון, בזה אין דרך לדלג, ובזה השטר פסול.

אמנם בספר גט פשוט באהע"ז שם (אות ל"ג) כתב דאין דבריו מוכרחים, כי מה שמוכח בגמ' דאם דילג אלפים כשר אינו מוכרח שזה מפני שבגמר האלף חוזר למספר האלף, דיש לומר שהסופר כותב רק המספרים של הפרט הקטן, ואינו מתייחס כלל למספרים של פרט הגדול, וגם במקום שהיה צריך לכתוב פ"ד כתב ד' מפני שהוא כותב רק מספרים הקטנים.

ובתורת גיטין על אהע"ז שם סקי"ג מכריע בזה בין שטרי ממון ובין גיטין, וכתב דמה שמכשיר הב"י בכתב ד' במקום פ"ד, זה משום שאין לחוש שבמקום לגבות מן הלקוחות משנת פ"ד ואילך יגבו מן הלקוחות משנת ע"ד ואילך, כי יאמרו למלוה הבא ראייה שהלוית לו בשנת ע"ד, ובלא ראייה לא יוכל לגבות. אבל בכתיבת הזמן בגיטין שנתקן כדי שאם אשה זינתה לפני שנתגרשה ותאמר שנשאית לאחר שכבר נתגרשה יתברר הדבר על ידי הזמן הכתוב בגט, לפיכך, אם נתגרשה בשנת פ"ד ובגט היה כתוב ד' במקום פ"ד, אין הגט כשר, כי אם תונה לפני שנתגרשה לא נוכל להרגה מספק, כי תאמר שכבר נתגרשה בשנת ע"ד, ולכן הגט פסול.

עוד נחלקו הפוסקים בכתב הסופר מספר האלפים וגם מספר העשוריות, והשמיט מספר המאות, אם השטר כשר בזה או לא. דבבית יוסף כתב בשם הריב"ש דבזה השטר פסול, וכן כתב הרמ"א שם. אמנם בש"ך סק"ה חולק בזה וסובר דהשטר כשר.

לגבי גביה מן הלקוחות שלא יוכל המלוה לגבות מן הלקוחות שקנו קרקעות מן הלוה עד שש שנים מאחרי ההלוואה.

כי בבית יוסף חו"מ סי' מ"ג (מחודש י"א) כתב דבבעל התרומות שער נ"ו משמע שהמוציא על חבירו שטר שזמנו מאוחר, אין המלוה יכול לתבוע חובו מן הלוה עד שמגיע הזמן הכתוב בשטר. והיינו שנכלל בזה שהמלוה ויתר שלא לתבוע חובו עד הזמן הכתוב בשטר.

ובש"ך שם סק"ה תמה מדוע מביא הבית יוסף הלכה זו בשם בעל התרומות, הרי זו גמרא מפורשת בסוגיין שאמרו דסבור רבנן למימר האי שטר מאוחר הוא ולא טריף עד דמטא זימניה, הרי דאם הוא באמת שטר שאחרו בו את הזמן, אינו טורף עד שיגיע הזמן הכתוב בשטר, והניח בקושיא.

והנה בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק חחו"מ סי' י' מובא תשובה מהר"ר שמואל זצ"ל בנו של הנוב"י, ושם (ד"ה אבל) מביא דברי הש"ך בשם הבית יוסף דבשטר שזמנו מאוחר אין המלוה יכול לתבוע את חובו מן הלוה עד שיגיע הזמן הכתוב בשטר. א

אמנם בנודע ביהודה שם סי' י"א (ד"ה ועתה) חולק על זה, וכתב דבדברי הגמ' יראה דאיחור זמן השטר מועיל דוקא לענין שלא יוכל לגבות מן הלקוחות שקנו עד שש שנים מזמן ההלוואה, ואינו מועיל לעכב את המלוה מלתבוע את החוב מן הלוה עצמו. שהרי לשון הגמרא הוא 'האי שטר מאוחר הוא נעכביה עד דמטי זמנא ולא טריף', וכל לשון 'טריף' היינו לטרוף

הוכחה מדברי הגמ' שאם הושמט 'לבריאית העולם' השטר כשר / הושמט מספר האלפים או המאות / הושמט גם מספר העשוריות / הבל בין שטרי ממון ובין גיטין

- תוספות, טור, שו"ע, ב"י, בני שמואל, גט פשוט, תורת גיטין -

ג. בתוס' (ד"ה ספרא) כתבו דבגמ' מוכח דבימינו שאנו מונין הזמן לבריאית העולם, אם דלג הסופר ולא כתב 'לבריאית עולם', השטר כשר. שהרי בימינו היו כותבין 'למלכות יונים', ומוכח בגמ' שהשטר כשר גם אם הסופר דלגו, שהרי בשטר זה שהובא לפני רב נחמן לא היה כתוב בו 'למלכות יונים', שהרי אם היה כתוב בו כן האין אמרו דאולי הזמן הוא 'ליציאת מצרים', ועם כל זה אין אומרים שהכוונה הוא לאיזה מנין אחר, כיון שבגולה אין מונין אלא למלכות יון, והוא הדין לפי מה שאנו נוהגין למנות לבריאית העולם, אם דלג ולא כתב 'לבריאית עולם' אין לפסול השטר בזה, דכיון שאין אנו מונין עתה כי אם לבריאית עולם, אין לחוש.

ועוד כתבו, דאם לא כתב בשטר 'חמשת אלפים', עדיין השטר כשר, כדמוכח ממה שהקשו בגמ' דילמא ליציאת מצרים מניין ושביקיה לאלפא קמא ונקטיה לאלפא בתרא, הרי דאם שכח לכתוב חמשת אלפים השטר כשר. ולא עוד אלא אפילו אם דלג את המאות, השטר כשר.

ודבר זה מובא בטור ובשו"ע חו"מ סי' מ"ג סעיף ב' דאם השמיט הסופר ולא כתב 'לבריאית עולם' כשר. וכן אם לא כתב 'חמשת אלפים' כשר. ואפילו אם השמיט גם המאות, ולא כתב אלא הפרט הקטן, כשר.

וכן כתב בשו"ע אה"ע סי' קכ"ז סעיף י"א לענין זמן בגיטין דאם דילג האלפים והמאות, וכתב רק את הפרט, כשר, ואפילו אם דילג גם בריאת עולם.

ונציין לכמה פלוגתות שנחלקו הפוסקים בהלכות אלו.

בב"י חו"מ סי' מ"ג מסתפק מהו הדין בדילג את האלפים ואת המאות וגם את העשרות, אם השטר כשר, כגון שהיה צריך לכתוב ה' אלפים ושני

כשלא התנו זמן פרעון אלא שכתבו את הזמן שבשטר באיחור, נהי שאין המלוה יכול לתבוע החוב לפני הגעת זמן פרעון, מכל מקום אין זה נחשב כחוב לפני שהגיע זמנו, שלא יאה הלוה נאמן לומר פרעתי.

א. ועל פי זה הוא מסופק אם יכול הלוה לטעון פרעתי לפני שהגיע הזמן הכתוב בשטר (במקום שאין לדון משום 'שטרך בידי מאי בעי'), אם דינו כמלוה בעל פה לפני הזמן, שאין הלוה נאמן לומר פרעתי, כי חזקה אין אדם פורע תוך זמנו, או דדוקא כשהתנו ביניהם בפירוש זמן פרעון, אין הלוה נאמן לומר פרעתי, אבל